

Вярвам, че доктрините, които има църквата, не са само резултат от човешки усилия.

Те са израз на преживяна опитност и порив към Бога, на подарена светлина и прозрение. Но това не значи, че пътят е изминат. Чувството за незавършеност и безпокойството поради него намират израз в теологичните спорове и конфликти - сериозно предизвикателство към българския адвентист, който не познава историята на теологичното съзряване на църквата.

Адвентизмът се заражда като есхатология и едва по-късно трябва да развива своята сотериология и христология. Добре известно е, че пионерите на църквата виждаха своята идентичност в Откровение 14-а глава. Изграждаха разбиранията си посредством изследване на Писанията и водачеството на Святия Дух. Можем да кажем, че отличителните истини на адвентната църква бяха „предадени“ на пионерите в духа на Юда 3, а не теологично изработени, както се изграждат богословски системи. Но малко известно на българските адвентисти е, че докато са се радвали на „настоящата истина“, пионерите са имали погрешна представа по някои основни въпроси на християнството, като въпроса за Триединството, пълната божественост на Христос или християнското спасение.

В теологичното си развитие църквата е изживяла пет етапа според адвентния теолог Фритц Гай:

- осъзнаване на глобалната мисия на църквата
 - определяне на адвентната сотериология
 - хуманизация на Елена Вайт и теология на вдъхновението
 - преодоляване на фундаментализма
 - теологично съзряване.
- Тази статия е посветена на адвентната сотериология (т.е. на адвентния възглед за спа-

ПИСМА ОТ АМЕРИКА

На гроба на Елън Уайт в Батъл Крик, Мичиган.

сението). Най-важната част от всяко описание е изборът на „гледна точка“. Намерих такава в учебника на Херберт Дъглас за Духа на пророчеството. Освен че материалът е добре подреден и изкусно дозиран, за първи път се комен-

тира методологията на теологичното познание чрез теорията на „елиптичните истини“. И това не е каприз на автора, един по-екстравагантен поглед, а наложено от възникналите проблеми търсене на нов ракурс.

ЗА „ЕЛИПТИЧНИТЕ“ ИСТИНИ

Колко е лесно, когато истините се поднасят просто и ясно, и непротиворечиво! Но какво да кажем за истината, която Божият Дух ни подарява в Притчи 26:4,5?

„Не отговаряй на безумния според безумието му; да не би да станеш подобен нему. Отговаряй на безумния според безумието му; да не би да се има за мъдр в своите очи.“

Да отговорим ли на безумния според безумието му или да не отговорим?

Ако искаме прост и ясен отговор, ще сме разочаровани. Във всеки конкретен случай на среща с безумието не трябва да оставяме безумния да се мисли за мъдр, но не трябва и да ставаме като него. Едновременно да отговорим и да не отговорим!

Имаме интуиция за мъдростта, която се съдържа в тези две фрази, но, погледнато формално, те са една провокация за логиката ни. И как да ги реализираме на практика?

Това е един пример за така наречените „елиптични“ истини (теории), които, за разлика от „центричните“, имат два центъра на „истиност“. Истината, или правилното поведение, се определя от два, в случая дори противоречиви като съждения, центрове.

Един бегъл поглед в теологията (благодат и закон, вяра и дела и т. н.) лесно може да ни увери, че сме потопени в истини с „елиптичен“ характер. Между центровете на елиптическите истини винаги съществува напрежение. Нашата тенденция е да мислим центрично и да грави-

тираме към някой от фокусите. Едни теолози акцентират върху делата, други върху благодатта и това създава „теологично напрежение“. В науката такава напрежение съществуваше между „корпускулярната“ и „вълновата“ теория за светлината, което бе премахнато с изграждането на елиптична теория на квантовата механика. Не винаги е възможно изграждането на елиптични теории, но е важно да се осъзнава „елиптичността“, която ни помага да не губим кураж, когато формалната логика е безсилна, и представлява един апел към духовната ни проницаелност.

Преди да отправим поглед към теологичната действителност, е необходимо да уточним и най-често използваните понятия: теология и доктрина.

ЗА ТЕОЛОГИЯТА И ДОКТРИНИТЕ

Ярослав Пеликан в петтомната си „Християнска традиция: история на развитието на доктрините“ разглежда теологичните системи като дело на отделните индивиди, докато доктрините представляват мисленето на общностите. Доктрината е колективното мислене на църквата, онази обща база от вярвания, върху която общността е постигнала съгласие.

Ясно е, че отделните хора в една църковна общност мислят еднакво по определен кръг от въпроси, обусловен от доктрините, и имат различни мнения най-често по теологични въпроси извън тях. Колкото по-голям е броят на доктрините, толкова по-малка е теологичната свобода на членовете на църквата. Но какво ще разбираме под „теология на църквата“, след като теологията е дело

на индивиди, а не въпрос на колективно мислене? В точния смисъл на думата църквата няма теология, тя има доктрина. Но в един по-общ смисъл под „адвентна теология“ ще разбираме кръга от доктрини и дебати на адвентните теолози.

След тези уточнения, да направим най-после един бегъл, изчистен от подробности, преглед на раждането и развитието на адвентния кръг от доктрини.

Интересно е, че нашите пионери съзнателно са се противопоставяли на всяка инициатива за оформяне на „кръг“ от доктрини. Но от „църковния завет“ от 1861 г., който съдържа само няколко изречения, през декларацията на „Основните принципи“ от 1872 г., „Точки на вярата“ от 1894 г., „Основни вярвания“ от 1931 г. - стигаме до 1980 г., когато основните уче-

ния на църквата са вече 27. Един куриоз е, че ако някой от пионерите на делото възкръсне днес, той не би могъл да бъде член на църквата. Такъв е случаят с Урия Смит, дългогодишен редактор на „Ривю енд хералд“ и един от най-ерудирани адвентисти за своето време. Но той до края на живота си поддържа неортодоксални възгледи за Божието триединство. Макар че тогава това не е било проблем, днес никоя църква не би го приела за член.

Изследванията на Водроу Виден показват как през 70-те и 80-те години на 19-ти век започват да се повдигат сотериологични проблеми. Джеймс Вайт публикува през 1874 г. „Пътят на живота от изгубения до възстановения рай“, където въпросът за спасението се разбира като вярност към закона.

Малко преди смъртта си през 1881 г. той планира издаването на брошурата, но съществено ревизирана. Този път заглавието е „Христос - пътят на живота от изгубения до възстановения рай“. Смъртта му попречва, но през 1883 г. Елена Вайт я публикува. Спасението сега е само чрез вяра.

Важна дата за адвентната сотериология е 1888 г., когато на генералната конференция в Минеаполис се изнася вестта „Христос - наша правда“ от А. Джонс и Е. Вагонер. Две години по-късно Елена Вайт пише, че вестта „Христос - наша правда“, т.е. оправданието чрез вяра, е в действителност „третата ангелска вест“.

На конференцията в Минеаполис се очертават два лаге-

ра. По-многочислени са противниците на вестта. В нея те не виждат нищо ново. Не могат да разберат защо Елена Вайт подкрепя нейните носители. Не се стига до официална позиция. Но наблягайки на закона и отличителните адвентни истини, църквата е рискувала да изгуби самото Евангелие. С течение на времето съотношението се променя. Изграждат се образователни институции, появява се съсловие на адвентните теолози. Публикуваната с тяхна помощ през 1957 г. „Въпроси от доктрината“ е всъщност закъснелата официална позиция по различни проблеми, в това число и оправданието чрез вяра. Но каква ирония! Официалната позиция провокира и генерира две тенденции в ад-

вентната теология: ЕВАНГЕЛСКИ АДВЕНТИЗЪМ и ИСТОРИЧЕСКИ АДВЕНТИЗЪМ. И макар че желанието на представителите на тези тенденции е да черпят доказателства за своите тези от един и същи източник - Библията и Духа на пророчеството, според тях проблемите за греха, падението и спасението на човека, както и въпроси от христологията (като например природата на въплътения Божий Син) и есхатологията изглеждат различно. През 70-те и 80-те години на 20 век се натрупват различия и по отношение на нововъзникнали въпроси, свързани с творчеството на Елена Вайт и характера на вдъхновението. Къде е причината за това теологично напрежение?

СЪЩНОСТ НА ПРОБЛЕМА

Съществува една категория от доктрини, които са ОТЛИЧИТЕЛНИ за Адвентната църква: от около 2300 денонощия от Данаил 8 гл., изследователния съд, светилището, състоянието на мъртвите, въпроса за съботата, белега на звяра, Второто пришествие и други. Тези истини бяха изстрадани и са основание за съществуване на адвентното движение. От друга страна, има истини, ОСНОВНИ за Евангелието, които църквата споделя заедно с други протестантски деноминации, като въпроса за Триединството, спасението чрез вяра и други, без които тя просто не би могла да бъде част от християнството.

През 1888 г. на конференцията в Минеаполис се прави първи опит за съчетаване на отличителните и основните доктрини на църквата в областта на сотериологията. Процесът е мъчителен и продължителен. Историците днес виждат причината от една страна в междуличностните отношения, но от друга - в трудността на теологичната задача. Смятам да се спра по-подробно на тази втора страна на проблема, но ще спомена основните участници: Дж. Бътлър - дългогодишен президент на Генералната конференция - и Урия Смит - дългогодишен главен редактор на „Ривю енд Хералд“, реномиран адвентен историк и писател. И двамата имат изключителни заслуги за развитието на младата църква, но са и главни виновници за неуспеха на конференцията, макар че в последствие изповядват грешките си. Предрасъдци, мнителност, гордост, догматичност - това е, с което участват в дебатите. Но трябва да се признае, че те искрено не разбират същността на проблема. И са дълбоко разочаровани и объркани от позицията на Елена Вайт, чиито писания, смятат те, поддържат тезата им.

А. Джоунс и Е. Вагонер са носители на вестта, която се оказва толкова съдбоносна за младата деноминация. Млади и арогантни, те я представят със сила, но по начин, който наранява гордостта на старите и опитни водачи на църквата. Независими и своенравни, стават причина за негативното отношение на голяма част от делегатите към тях. Впоследствие отпадат от църквата по различни причини.

О, защо една такава атмосфера ми звучи толкова познато! Колко ли му е трудно на Бог да работи с инструменти, които се чупят в ръцете Му! Е. Вайт пък има усет за това, което е от Святия Дух. Готова е да се учи и да расте в разбиранията си, независимо че е Божий вестител. През следващите години тя ще напише най-значимите си книги - „Пътят към Христа“, „Животът на Исус“. Без Минеаполис те не биха били възможни.

И днес сериозни теолози и ексцентрици, които търсят мотиви за изчудливите си теории, се ровят в архивите на тази знаменита конференция, за да разберат какво всъщност е станало на нея. Какъв е теологичният проблем?

Между ОТЛИЧИТЕЛНИТЕ и ОСНОВНИТЕ доктрини съществува напрежение.

Отличителните доктрини са ориентирани към закона. Ние пазим Божиите заповеди, защото искаме да се спасим. Освещаването на съботата ни струва понякога кариерата или свободата, но знаем, че това е Божият печат за последното поколение християни. Ако не изпълняваме заповедите, за какво спасение става дума? Не каза ли сам Христос: „Не всеки, който Ми казва: „Господи, Господи!“ ще влезе в небесното царство, но който върши волята на Отца Ми...“ (Мат. 7:21)

Ето как според неизбежната логика на ОТЛИЧИТЕЛНИТЕ доктрини изглежда спасението:

(1) ВЯРА + ДЕЛА = СПАСЕНИЕ

Това е със сигурност позицията на Урия Смит и Дж. Бътлър. Не знам дали не са се притеснявали (както впрочем се притесняват по-късно оформилите се вече исторически адвентисти) от очевидната прилика с формулата за спасението на средновековната католическа църква. Те са гледали на благодатта като на фактор, който решава въпроса за вината на грешника от миналото му. Но в настоящето, когато грешникът е опростен и новороден, Бог очаква да си сътрудничи с него, да полага той усилия да пази закона. Спасението му зависи от това, как се справя със заповедите. Нима нашите предшественици са бъркали в нещо и нима това не е моят или вашата позиция

като адвентисти?

Според Джонс и Вагонер, колкото имам нужда от благодат за миналото си, толкова и за настоящето и бъдещото съм зависим от нея. Моят борба не трябва да е със закона, а с Бога. Ако се боря със закона, ще бъда победен, а ако се боря с Бога както Яков, ще бъда благословен. Това сравнение внушава, че в усилията си да изпълнявам закона, дори и да успея, аз си оставам грешник. Необходимо е да ги насоча към Бога и да очаквам чудо! Чудото да бъде променен, новороден. Със смиреното разбиране, че Бог е, Който действа. Това не значи, че няма да полагам усилия да пазя закона, но процесът, който се развива в душата чрез вяра, се състои в това, да пазя закона без усилия. Спасението не е награда в края, когато този процес е завършен, а подарък в неговото начало. И ако говорим за „освещение“, за достигане на някакъв духовен ръст, то не е необходимо за моето спасение, а просто го съпътства. Християнството е нещо, което Бог прави за нас, защото ние не можем да направим нищо. Това е претокритата от Лутер вест за оправдание чрез вяра и е всъщност самото Евангелие. Така че заслугата на Джонс и Вагонер се състои в поставянето на въпроса за включването на Евангелието в адвентната вест. Схемата на спасението е следната:

(2) ВЯРА = СПАСЕНИЕ + ДЕЛА

След Минеаполис Елена Вайт прави всичко възможно, за да утвърди вестта на Джонс и Вагонер, т.е. схема 2 в църквата. Но удивително е, че усилията ѝ не са насочени срещу схема 1. Напротив! Вайден показва в „Елена Вайт за спасението“, че в последните десетилетия от живота си тя акцентира върху усилията над освещението.

Както е известно, в Минеаполис не се стига до официална позиция, т.е. до хармонично вграждане на основните и отличителни доктрини на църквата. Резултатът е по-скоро конфронтация и мъчливо понасяне на неудобството от присъствието на опонента. Следащата „среща“ на два типа доктрини се състои близо 70 години по-късно. Този път тя е на полето на христологията, но е натоварена с не по-малко драматизъм. Представител на отличителните доктрини е известният адвентен теолог от 40-те години на 20-ти век, М. Л. Андреасен. Неговата теория за „последното поколение“ ни описва едно безгрешно общество на земята, живеещо малко преди Пришествието, което ще оправдае Бога пред Вселената, ще демонстрира, че Божият закон може да се спазва, и ще докаже, че Бог е справедлив в контекста на Великата борба със Сатана. Андреасен черпи изобилно от светлината, която Бог открива на Елена Вайт и която тя описва във „Великата борба“. Опонентите са колектив от богослови, натоварени от Генералната конференция да изготвят отговор на запитванията на двама протестантски експерти, задачата на които е да се произнесат относно това, дали адвентистите са култ или членове на протестантското семейство. Въпросите са от различни области на теологията, които не се е налагало на църквата да прецизира дотогава. Причината е в това, че трояката ангелска вест няма за цел да засене всички въпроси на християнството, а е свързана с точна и конкретна мисия. Изготвеният отговор се явява официална позиция на църквата и се отнася до широк кръг от въпроси, в това число и този за природата на въплътения Спасител. Последният е решен в рамките на основните доктрини и според това решение Христос се е въплътил в човешката природа от времето преди падението на Адам, т.е. не е имал влечение към греха. Според христологията на Андреасен Христос се е въплътил в природата на Адам, но след грехопадението, т.е. имал е влечение към греха. Една подробност, но природата на „центричните“ теологии е такава, че те не търпят противоречия. Андреасен вижда в официалната позиция предателство спрямо мисията на църквата и до края на живота си си остава непримирим. Личната му драма, както и животът на Смит, Бътлър и много други, свидетелстват за високата цена, която плащат теолозите и тези, които имат вътрешна потребност от яснота и пълнота на истината. Кой би казал, че това са скучни хора!

Следва
Евелин Велинов